

Міністерство освіти і науки України
Мелітопольський державний педагогічний університет

РЕФЕРАТ

З прочитаної англійською мовою літератури з фаху “Історія
України ” 07.00.01

на тему “Заселення та господарське освоєння басейну
р. Молочної”

пошукувача Крилової Алли Миколаївни

Мелітополь 2006

Зміст

1. Джерело „Cross-Cultural Encounters on the
Ukrainian Steppe: Settling the Molochna Basin, 1783-1861”
John R. Staples. - University of Toronto Press Incorporated, 253 P. _____3
2. Англійсько-український словник _____22
3. Доповідь про наукові дослідження_____26

1. Реферат джерела

У рефераті викладається книга канадського вченого Джона Стейплза „Cross-Cultural Encounters on the Ukrainian Steppe: Settling the Molochna Basin, 1783-1861” (Міжкультурні контакти в Степовій Україні: Заселення басейна р. Молочної, 1783-1861 pp.), яка представляє собою комплексне дослідження проблем колонізації південноукраїнських земель останньої чверті 18 – першої половини 19 ст. Автор оцінює колонізацію з точки зору регіональної та соціальної історії.

Досліджуючи історію різноманітних колонізаційних груп, Д. Стейплз намагається відповісти на питання про практичні результати колонізації як для окремих етнічних общин, так і для держави в цілому. При цьому автор не приховує свого особливого інтересу до історії менонітських общин, доля яких у процесі адаптації склалася найбільш вдало. Автор дотримується думки, що в процесі колоніального засвоєння території менонітські общини виконували особливу місію. Д. Стейплз намагається окреслити причини успіху адаптаційного процесу для одних етнічних та релігійних груп, а також обставини економічного відставання для інших. Базою для такого дослідження став оригінальний архівний матеріал.

Структура книги розкриває творчий задум автора, та побудована за проблемно-хронологічним принципом. Назви окремих частин підтверджують регіональний характер дослідження. Взагалі **книга складається** з 8 глав, переліку таблиць, переліку мап та схем, подяки, пояснення термінології, орфографії та перекладу, а також словника руських мір. Після основної частини ідуть додатки, зауваження та бібліографія.

Перша глава (с. 3-17) книги це „Введення”. У цій главі автор пояснює загальну мету своєї роботи. Він підкреслює те, що його книга досліджує процеси колонізації, засоби людей змінювати навколишнє середовище (у даному випадку – безводний та безлісий український прикордонний степ), а також, навпаки, те як навколишнє середовище змінювало людей. Автор формує 4 теми, які дають основу для відповіді на питання чому у однаковому навколишньому середовищі, однакових адміністративних та економічних обставинах, різні групи переселенців обирали

досить окремі шляхи розвитку. По-перше, це спроба людини трансформувати напівпустелю у оазис. На протязі 50-ти років басейн р. Молочної заповнився селами, які були розкидані по берегам річок та вище по притокам, кіньми, худобою та вівцями. До середини 19 ст. орні поля замінили пасовища, села то тут то там ставали містами із текстильними фабриками, кузнями, цегляними заводами для обслуговування суспільства.

По-друге, це сприйняття навколишнього середовища переселенцями з точки зору різноманіття культур. Кожна група – українці-християни, росіяни-сектанти, німецькомовні меноніти, католики та лютерани, а також тюркомовні мусульмани ногайці – мала свої чіткі особливості ведення сільського господарства та соціальної практики. Для напівкочовиків-ногайців степ не був повністю безплідним, тому що вони були придатні додавати те, що було недостатнє для життя в посушливому кліматі. На відміну від ногайців, багато поселенців Молочної приносили із собою сільськогосподарські системи більш придатні до виготовлення зерна.

Третьою темою є те, що адаптацію людини до життя у басейні р. Молочною фіксували певні обмеження: мала кількість опадів, незначний склад ґрунтів, зимові заметілі, літні пилові бурі. До 1830-х років тваринництво переважало в Молочній, але скоро отари повинні були вичерпати природні об'єми випасів. Обмеження, які створювало навколишнє середовище, разом із демографічним зростанням та збільшенням ринків, підштовхували поселян Молочної до більш інтенсивних методів сільського господарства, а також до індустріалізації. Ці економічні зміни принесли із собою соціальні зрушення, які призвели до земельних переділів та економічного застою в селах українських селян, економічної диференціації та безземелля в общинах іноземних колоністів, до збіднення та залежності ногайців, а також виселення сектантів духоборів.

Четверта тема – це те як відрізнялася російська політика у центрі та на периферії. Неефективність управління виникала через невідповідність між думками центральних політиків (вони думали що керують оазисом) та поселян, які повинні біли пристосовувати політику центра до реальних аридних (посушливих) умов.

Держава очікувала від Молочної вирощування зерна та робила оцінку економічних умов по урожаям. Як результат такої політики, Молочна, маючи виключно процвітаючу економіку, яка базувалася на виробництві вовни, багато років офіційно класифікувалася як регіон із дефіцитом зерна, який мав право на зниження податків та зернові субсидії.

Ці 4 теми відображають основу, на які базувалося все інше в розвитку Молочної. З точки зору автора, вузлом, навколо якого формувалося суспільне життя поселенців, був розподіл та використання землі. Земельні відношення були пов'язані складною матрицею перемінних, яка налічувала 5 широких категорій: навколишнє середовище, ринки, збільшення населення та адміністративне управління.

Треба відмітити, що значне місце у цій главі займає пояснення географічного положення та кліматичних умов басейну р. Молочної. Окрім звичайних характеристик рельєфу, температурних умов та рівня опадів, Д. Стейплз пояснює різницю між Приазовською низовиною та Приазовською височиною. Височина має 30 см верхній шар чорнозему із 4-6% гумусу. Низовина має менш родючий 20-см шар каштанових ґрунтів, із рівнем гумусу від 3% на півночі до 0,5% в зонах, які межують із Азовським морем на півдні. Заплава р. Молочної формує вузьку лінію чорноземних ґрунтів, яка прорізує наскрізь каштанові ґрунти низовини. В 20 ст. цей регіон інтенсивно оброблявся, тому це зменшило різницю між рослинністю двох зон. Але, коли перші поселенці прибули до Молочної, ця різниця була більш чіткою. Низовина – це полинні степи, а височина – ковилові. Для перших поселенців ця різниця була вирішальною.

Височина виграла за рахунок більш значної кількості опадів, що було важливим фактором в посушливій зоні Молочної. На березі Азовського моря середньорічний рівень опадів був тільки 320 мм. Він збільшувався до 380 мм. на р. Юшанли, і до 500 мм на вищих відмітках височини. Ця різниця мала життєве значення, тому що більшість типів пшениці потребувала що найменше 400 мм опадів на рік. Тобто землеробство в низовині було ризикованим.

Нерегулярність опадів в Молочній робила процес зрошення особливо важливим. На високих степах ґрунтові води знаходилися 35-55 м нижче поверхні, що робило викопування колодязів на практиці дуже дорогим. Це значно обмежувало життєдіяльність поселень. Вода в заплаві р. Молочної та її нижньої течії знаходилася в середньому на глибині 8,3 м. Коли рівень опадів був високим, ця різниця не мала значення, але під час посушливих років для врожаїв це було дуже актуальним. Врожаї в заплаві в 2 рази перевищували ті, які були в нижніх притоках р. Молочної.

Значення, яке поселенці надавали заплаві, явно ілюструється суперечками, які виникли між духоборським с. Троїцьке та менонітським с. Альтонау, та стосувалися того, який канал поділяє їх землю. Перший поділ землі окреслював межу по р. Молочній, однак, вигін річки створював два канали. Довге сперечання почалося в 1805 році, та вирішилося на користь Альтонау в 1828 році. Це спор за 5 дес. землі (приблизно 5,5 га або 13,5 акрів) розпочався коли незаселеної землі в регіоні було більше ніж заселеної, і це окреслювало важливе значення заплави навіть в ранні роки поселення.

Автор робить історіографічний огляд літератури по екологічній історії (Дональд Ворстер), аграрній історії Південної України (К. І. Дружиніна), історії російського державного селянства (Г. Болотенко, А.В. Александров) та державного селянства в цілому (Ерік Вольф, Дж. С. Скотт). Також Д. Стейпл приділяє значну увагу історіографії менонітської історії (Д. Г. Ремпель, Дж. Уррі) та наголошує, що є багато історичних монографій по різним аспектам їх історії, але існує мовчання у питанні взаємодії менонітів із сусідами.

Автор відмічає, що історіографія Молочної взагалі не дуже широка, але головна частина його праці стосується державних селян, і тут важливо правильно окреслити терміни. Практично декілька сотень людей в Молочній були „державними селянами” за станом. В 1858 році 40% сільського населення Росії та 37,5% всього її населення були державні селяни. Але велика пустота в історіографії Росії стосовно цього питання значить, що існує мало зручних визначень поняття

„державний селянин”. Юридично державні селяни визначалися Сводом Законів 1832 року як „вольные сельские обыватели” та мали набагато більше свободи ніж кріпаки. На відміну від останніх, вони мали цивільні та політичні права. Вони мали право приймати участь в консультаційних зібраннях, мали приватні майнові права та могли проводити фінансові операції. Вони могли купувати землю, але без селян. Їх діти могли вступати до університетів. Але не дивлячись на все це, вони все одно залишалися державними кріпаками. Що стосується самих поселенців Молочної, то як стверджує автор, серед них були фермери, купці, ремісники, робітники на фермах, вівчарі, які законно всі вважалися державними селянами. Виводи свого дослідження автор не вважає представленням досвіду всіх російських державних селян, але він змінює загальне уявлення, що державні селяни були просто недиференційованими кріпаками.

У кінці глави Д. Стейплз розповідає за яким принципом побудована книга та коротко викладає, що містить у собі кожна глава.

Друга глава (с. 18-45) книги має назву „Колонізація та адміністративна політика”. Д. Стейплз представив особисте бачення загального характеру та особливостей колонізації. Автор стверджує, що не дивлячись на те що, всіх переселенців держава сприймала як підопічних, ступінь опіки та її характер залежали від інтересів держави та завдань отримання максимальної вигоди для імперії. Влада приймала до уваги практичні навички поселенців, тобто ступінь економічної незалежності, можливість окремих колонізаційних груп забезпечити себе продуктами споживання, а також керувалася традиційною точкою зору стосовно можливої небезпеки, яку несли із собою окремі групи у відношенні ідеології та територіальної цілісності держави. Виходячи з цього, держава розробила окрему колонізаційну стратегію розвитку окремих груп та общин на нових землях. Наприклад, влада реально розуміла, що російські православні державні селяни не можуть обійтися без підтримки держави. Однак, практична політика дещо відрізнялася від початкових намірів керівництва. Російські селяни отримали ділянки по 15 дес. „придатної” землі на кожну чоловічу душу. Держава

призначала їм землю та навіть визначала місце для самого поселення. Однак, автор робить наголос на те, що державні селяни усе ж таки не були просто безпомічним предметом держави. Перед переселенням вони мали змогу посилати попереду себе групу для інспекції землі, і якщо вона виявлялася неприйнятною вони не тільки протестували, але й відмовлялися її приймати. Державні установи замірювали землю, окреслювали межі, малювали карти, але це не завжди було доречно і правильно. Зі свого досвіду, державні селяни знали, що не можна покладатися на уряд, коли засуха, холод, сарана або інші лиха дезорганізують їх життя. На іншій стороні сфери державного управління та адміністративних наказів, селяни самі робили свої заміри землі та самі встановлювали межі.

Більшість православних державних селян переселялися у Молочну із внутрішніх малоземельних губерній. Рішення керівництва про їх переселення у Молочну було обумовлено з самого початку опікунською політикою, яка була спрямована на ослаблення демографічного тиску в цих губерніях. Таким чином селяни переселялися із впевненістю, що вони будуть забезпечені достатньою кількістю землі. У держави не було а ні позитивних очікувань від них, а ні позитивних намірів змінювати їх сільськогосподарську практику. Першим селом православних державних селян був В. Токмак, заснований у 1784 р. У наступні 20 років, виникли ще 3 села, але перша велика хвиля поселення православних державних селян почалася тільки в 1805 році.

З упередженням відносилася влада до сектантів (молокан та духоборів), а також до кочовиків-ногайців. Ногайцям для кочування було виділено 285,000 дес. придатної та 67,776 дес. непридатної землі. Більшість цієї землі була придатна тільки для скотарства, але ногайці не вважали це недоліком. До 1810 року в них було по 19 дес. землі на чоловічу душу. Крім цього вони використовували ще не заселену на той час землю на південь від їх володінь. У відношенні до ногайців влада мала наміри „цивілізувати”, модернізувати їх общини. При цьому уряд користувався російськими уявленнями про цивільне суспільство. Керівництво

намагалось припинити кочування ногайців та переселити їх із кібіток у постійні дома.

Переселення духоборів, з точки зору автора, було обумовлено як приватним фактором (релігійною віротерпимістю царя-ліберала Олександра I), так і своєрідною охоронною мірою, оскільки після переселення духобори на легальних основах потрапляли під нагляд. Духобори досягли значних успіхів у процесі господарського освоєння території, тому що отримали від держави значні земельні ділянки. Для духоборів, які прибули між 1802-1816 рр. було виділено 48,673 дес. землі, тобто згідно перепису населення 1817 р. вони приблизно отримали по 34 дес. на кожному чоловічу душу.

На відміну, від духоборів, переселення молокан було мірою економічного характеру. Вони отримали стандартні ділянки в 15 дес. на східному березі р. Молочної. У період 1822-1830 рр. держава надала Молоканам 12,705 дес. землі, за переписом 1817 р. на 847 душ чоловічої статі. Однак, до 1835 р. їх кількість зросла до 1352 чоловічої душі, що зробило середню земельну ділянку менш 10 дес. Більшість їх землі була поганої якості.

Найбільші надії в процесі освоєння території уряд ~~існув~~ ав із іноземними колоністами. Останні умовно діляться автором на 2 категорій: німці-колоністи ($\frac{1}{4}$ були лютерани, $\frac{3}{4}$ - римо-католики) та меноніти. Останніх поселили на східному березі р. Молочної та її притоках в селах, які склалися із 16-22 господарств. Кожна сім'я отримувала по 65 дес. Що стосується німецьких селищ, то вони були більше та склалися з більш ніж 50 господарств, кожне по 60 дес. Більшість німців оселилися на західному березі р. Молочної. У земельну ділянку включалися 1,5 дес. для дому, а інша земля пропорційно ділилася на пасовище, сінокіс та орну землю. Селища володіли землею колективно, а індивідуальні ділянки не можна було ділити, закладати або продавати людині, яка не входила в їх сільське товариство.

Саме надіями керівництва автор пояснює лояльне відношення уряду до колоністів, яке виражалось у багаточисельних пільгах та привілеях. Німецькі колоністи та меноніти виявилися категорією населення, що була найкраще

забезпечена земельними ресурсами. Вони керувалися спеціальною установою – Попечительним Комітетом. Ця установа дотримувалася достатньо гнучкого стилю управління, а у вирішенні проблемних ситуацій орієнтувалася на отримання результату, перш за все корисного для самих колоністів.

Автор визнає, що складно дослідити демографічне зростання в регіоні, тому що басейн р. Молочної не відповідав межам формального адміністративного району, а до того ж на той час навіть формальні межі були погано визначені та інколи змінювалися за для зручності адміністрації. В 1842 році держава змінила межі повітів Таврійської губернії через зростання населення регіону. Це призвело до серйозних статистичних складностей в сучасних дослідженнях.

Автор наводить дані, які підтверджують різкий зріст населення в Молочному регіоні між 1804 та 1861 рр. Нажаль неможливо відділити природний приріст від міграції, тому мало що можливо сказати про рівень народжуваності та смертності у всіх груп населення, за виключенням менонітів. Між 1806 та 1848 роком менонітські поселення фіксували середній щорічний приріст населення (за виключенням внутрішніх міграцій) як 2.93%. Для порівняння автор наводить дані Стівена Л. Хоха, який розрахував середній приріст населення серед кріпаків в с. Петровському, Тамбовської губ, у той же самий період, як 0,5-1,5%. Ці дані відповідають приросту населення серед селян всієї Європи.

Третя глава (с. 45-87) має назву „Адаптація в багатоземельному степу, 1783 – 1833 рр.” Автор представив свою реконструкцію господарського розвитку окремих груп поселень до початку засухи та епідемії. Д. Стейплз слушно відмічає, що в умовах степової зони скотарство було очевидним, неминучим вибором для всіх груп поселенців. Важливим є твердження автора, що для кожної колонізаційної групи процес адаптації в цілому залежав від двох факторів: накопиченого раніше господарського досвіду, а також від рівня господарської активності та знайомства з елементами ринкової економіки. Для російських селян та ногайців було характерне пасивне відношення до зовнішніх умов. Вони сприймали як даність не тільки природні, але й економічні та суспільні умови. Переселенці приносили на нові землі

ті соціальні відносини, які панували в містах їх виселення. Для іноземних колоністів та сектантів (духобор та молокан) було характерне творче відношення до природи та взагалі всього, що було навколо них. Цим автор пояснює більш довгий період їх адаптації. Вони не бажали пасивно підкорятися усьому тому, що було навкруги, та прикладали цілеспрямовані зусилля для перетворення природних умов, створюючи найбільш сприятливі умови для своїх комерційних та культурних потреб. Автор наполягає на тому, що ступінь активності по відношенню до навколишнього світу в цілому відображала рівень приватної та громадської ініціативності в рамках своєї групи, що у свою чергу було пов'язано із рівнем самоврядування усередині конгрегацій та ступенем їх самосвідомості.

Д. Стейплз просліджує елементи адміністративної, соціальної та економічної трансформації ногайського суспільства. Він стверджує, що елементи кочової традиції були глибоко укорінені в свідомості ногайців та погано підлягали змінам.

Аналізуючи економічне становище російських селян, характеризуючи їх господарський розвиток, автор доводить, що селяни продемонстрували високі адаптаційні здібності. Наприклад, це виявилось в їх швидкій переорієнтації господарської діяльності від традиційного для них землеробства до скотарства. Не дивлячись на те, що виробництвом зерна селяни займалися з меншим бажанням та сумлінням, до 1827 р. у їх селищах не було свідочств про бідність. З точки зору автора, тільки зовнішнє становище господарств (коли їх порівнювали із колоністськими) дозволяло спостерігачам стверджувати про бідність селян, і як наслідок, про їх низький рівень адаптивності. Кеппен та інші спостерігачі у свої висновках виходили з того, що ототожнювали такі різні поняття як „бідність” та „адаптивність”: бідні, значить, мало адаптовані до умов нової батьківщини. При цьому, ці спостерігачі не приймали до уваги відношення самих селян до досягнутого ними рівня добробуту. Автор помітив, що селяни не вказували інтересу до комерційної діяльності та ринковим відносинам.

У характеристиці процесів адаптації сектантів, автор виокремлює релігійний фактор як один із вирішальних у досягненні господарського успіху. Знаходячись у

чужому оточенні, духобори та молокани сформували тісно поєднанні групи, які виявилися здібними до швидкої адаптації. Духобори, на відміну від Молокан, були щедро наділені землею, що дало їм значні переваги перед іншими групами державних селян.

Описуючи ступені господарського розвитку іноземних колоністів, а насамперед менонітів, Д. Стейплз стверджує, що релігійні диспути 1830-1840-х та економічні суперечності 1850-1860-х рр. в менонітських колоніях були пов'язані з проблемами першого етапу розвитку поселень. Проблеми 1840-х рр. були природним наслідком географічної ізоляції общин та сформованою в процесі колонізації подвійної (світською та релігійною) системою влади в общинах. Основа земельного конфлікту 1860-х років була закладена практикою використання земель на адаптивному етапі, коли в експлуатацію залучалися найкращі землі. Цим самим програмувався земельний дефіцит, із яким зіткнулися наступні покоління.

Існуючі записи про безземелля в селах Менонітів автор узагальнює у табл. 3.5. Найбільш ранні дані з цього питання стосуються 1813 року, коли, через 10 років після переселення, майже 12% менонітів були безземельними. До 1839 року ця цифра досягла 47%. Проблемою було те, що додаткова земля повинна була складати 1/6 усіх типів землі (включаючи пасовище, орну та пусту землю), але поселенці не могли залишити без діла жодної частини своєї кращої землі у заплаві річки. У перші роки поселення Молочна була далеко не оазисом, а здебільшого безлісним сухим степом. Після 1813 року інспектор менонітських колоній доповідав, що меноніти не орють землю у верхньому степу, а зосереджуються на заплаві. Перші колоністи розділили між собою усі найкращі землі. Це допомогло їм вижити у перші тяжкі роки, але залишило наступні покоління з малою кількістю придатної землі. Усе що залишилося – це високий степ, придатний тільки як пасовище. На відміну від державних селян, які отримували нові землі після кожного перепису населення, меноніти не мали змоги просити у влади нові землі в умовах збільшення населення. З точки зору влади вони вже отримали більш ніж потрібно додаткової землі.

Не дивлячись на те, що в період 1808 - 1818 років кількість менонітських сімей збільшилася з 351 до 596, у цей час було виділена тільки 31 земельна ділянка, включаючи 16 для нових поселенців. На початку 1820 року безземелля почало зменшуватися, але у 30-х роках знову різко підвищилося.

До 1833 року, з точки зору Д. Стейплза, закінчився перший етап адаптації в Молочній. Поселенці готувалися зустріти новий виклик – як адаптувати економіку, яку вони створили на основі невичерпності земельних ресурсів, до ландшафту, який ставав все більш виснаженим.

Четверта глава (с. 87-107) називається „Велика Засуха 1832-1834 рр.” Події цього періоду автор розглядає як поворотний момент у формуванні господарської структури та розвитку земельних відносин в Молочній. Велика Засуха не обмежилася тільки її територією. 12 губерній на півдні та заході Росії пережили повні неврожаї в 1833 році. Необхідність реформ на національному рівні державна влада зрозуміла після витрат на допомогу голодуючим, які склали більше 8 млн. карб. Як наслідок, в наступні роки Росія різко змінила свій підхід до керівництва державних селян, відійшовши від політики опіки та спрямувавши зусилля на ефективність та стандартизацію. Головною ознакою цього стало створення в 1838 р. Міністерства Державного Майна.

Необхідність реформ серед Молочанських поселенців була посилена нерозумінням центральних урядовців. Уряд продовжував думати, що Молочна незаселена та, як слідство, розраховував на неї, як на місто для переселення селян з перенаселених внутрішніх губерній. Але засуха примусила людей, які вже жили тут, зрозуміти, що всі доступні їм запаси землі на межі виснаження. Коли уряд шукав землю для селян із внутрішніх губерній, Молочні поселенці шукали землю для себе. На обрії були конфлікти між центральною та регіональною владою. Можливість поселенців осадити центральну владу та захистити свої права на землю стала життєво важливою.

Холера в Молочній вперше з'явилася на початку жовтня 1830 р. в ногайського селищі Какбас. До початку січня, цей спалах, який не поширився за межі

ногайських селищ, зник. Другий спалах почався 14 липня 1832 року, на цей раз в селищі державних селян В. Токмак. На протязі 2 тижнів смерті фіксувалися в православних та ногайських селах по всій Молочній, але нема даних про суворість та тривалість цих спалахів. Німецькі та менонітські села це лихо обійшло.

Нема очевидних записів про те, що епідемія холери прямо торкнулася життя в Молочній. Одначе, вона мала ефект каталізатора соціальних відносин по всій Росії та Європі та особливий резонанс в історії виселення духоборів із Молочної. Але перед виселенням та після епідемії холери, прийшла Велика Засуха, і неможливо відокремити ефекти першої катастрофи від другої.

Точні втрати серед людей та поголів'я худоби під час Великої Засухи залишаються невідомими. Звичний процес збору даних вийшов з ладу, а уряд навіть відклав запланований на 1833 рік перепис населення до 1835 року. Разом населення православних державних селян та ногайців знизилося на 7,85% між груднем 1831 та груднем 1835 року. Але в цьому зниженні неможливо виділити долю зовнішніх міграцій. Меноніти, єдина група, для якої доступні показники смертності, не виявили у себе збільшення смертності під час засухи.

Демографічні втрати під час холери та голоду не були достатньо суворі, щоб послабити перенаселення, яке ставало проблемою Молочного регіону. Восьмий перепис населення 1835 року зафіксував 97,450 православних, сектантських та ногайських державних селян чоловічої статі, які жили на державній землі двох материкових повітів Таврійської губернії. Загальна кількість державної землі в двох повітах була 1,494,363 дес. Це означало, що на кожну чоловічу душу було по 15,32 дес. Насправді, 245,390 дес. залишалися невиділеними. Таким чином середній наділ складав тільки 12,81 дес. на чол. душу. Невиділену землю, розкидану в самих віддалених частинах двох повітів, було незручно виділяти селянам, які жили в найбільш населених районах. Це значило, що для більшості державних селян час, коли земля була вільною та можливо було сіяти хто де хотів, пройшов.

Перенаселення лякало поселенців Молочної багато років. Той факт, що критична точка була досягнута під час холери та засухи це тільки випадковість.

Однак, на те як люди відреагували на нестачу землі, дуже сильно вплинув досвід епідемії та голоду.

Перша ознака серйозного перенаселення Молочної з'явилася в 1832 р., коли села Молокан попрохали у держави більше землі. В цьому ж році общини селищ Берестово, Миколаївка та Поповка також просили допомоги у держави для переділу їх землі.

Державна політика стандартизації (найулюбленіший метод Кисельова як голови Міністерства Державного Майна) призвела до того, що в березні 1841 року Таврійську губернію було оголошено „малоземельною”. Кисельов наказав зменшити наділи до 8 дес. на чол. душу. Це рішення дало 695,149 „вільних” десятин. Рішення перекваліфікувати губернію на „малоземельну” не пройшло без наслідків. До 1841 року державна політика повинна була підтримувати 15-дес. стандарт, виділяючи нову землю в процесі збільшення населення. Після 1841 року все змінилося. Уряд призначав незаселені землі для селян із інших губерній. Коли великі ділянки звільнилися після виселення духоборів та молокан, більша їх частина перейшла до нових мігрантів. Як наслідок, землеволодіння зменшувалися, поступово вимагаючи від селян зміни звичаїв використання землі на більш інтенсивні.

Автор детально описує процес та причини виселення духоборів, яке було слідством криз 1830-х років. Всього уряд наказав виселити 773 духоборів без права вибору влітку 1841 року. Інші духобори виселялися групами 4 наступних літа, із правом перейти у православ'я та залишитися в Молочній. Історія духоборів, з точки зору автора, відображає складну взаємодію регіону та центру, релігійної ідеології та практичних адміністративних дій.

П'ята глава (с. 107-144) „Іоган Корніс та народження нового Менонітського світогляду”, присвячена аналізу діяльності видатного менонітського діяча Іогана Корніса. Автор розглядає успіх менонітських общин як максимально можливий господарський результат, який можливо було досягнути в Росії в об'єктивних економічних та політичних умовах. Меноніти повністю реалізували ідеальну

програму керівництва, яку було задумано перед початком колонізації. Як стверджує автор, вони виконали комплексну місію, являючись одночасно першим поштовхом важливих економічних процесів в регіоні, і у той же час, прикладом показової економічної сили. Серед трьох базових складників успіху менонітських общин Д. Стейплз виділяє реформаторську діяльність Корніса.

Він був яскравою фігурою в суспільстві російських менонітів першої половини 19 ст. Його вплив поширювався за межі Молочної, досягав залів Міністерства Державного Майна в Санкт-Петербурзі та навіть царя. Осуджений менонітськими консерваторами того часу, він був поставлений істориком Фрізенем в 1911 році в один ряд із самим Менно Сіменсом. Антрополог Дж. Уррі в 1989 році назвав його „пророком прогресу”. Навіть в наш час Корніс і наслідки його модернізації, секуляризації та релігійних суперечок залишаються суперечливими.

Як стверджує автор, погляди Корніса як реформатора на перспективи та стратегію розвитку менонітського суспільства в світському оточенні почали реалізовуватися на початку його кар’єри (1820-ті роки) та досягли реальних результатів в 1840-х роках. Програма Корніса мала не тільки прагматичний, але і моральний характер. Вона базувалася на уявленнях про те, як меноніти повинні відповідати на виклик часу, реагувати на ті проблеми, які виникали в процесі взаємодії із неминуче змінним навколишнім середовищем. Автор показує Корніса не тільки як світського, але і як релігійного діяча. Його кар’єра розпочалася в межах релігійного життя конгрегацій, і вже в 1820-х роках він знаходився в центрі релігійних диспутів.

Найбільш яскраво організаторські здібності Корніса проявилися під час його участі в діяльності Товариства Лісівництва (1830, Forestry Society) та Сільськогосподарського товариства (1836, Agricultural Society). Це були установи, за допомогою яких Попечительний Комітет намагався внести ідеї прогресу в побут менонітських поселень. Товариство лісівництва було державною установою, а не менонітською. Його довічним головою Попечительний Комітет призначив Корніса без яких-небудь консультацій із менонітським округом та сільською адміністрацією.

Створення цієї установи Комітет виправдовував необхідністю управління та нагляду за Молочними та Хортицькими менонітськими селами, які постійно непокоїли урядовців округу справами, стосовно адміністрації, поселення, збору податків. Товариство лісівництва часто неточно поєднують із сільськогосподарським товариством, але у першого повноваження були менше ніж у другого. Планувалося передати поради та інструкції поселенцям, які були необізнані в культивуванні дерев. В цих інструкціях підкреслювалося, що всі поради треба давати зрозуміло та доброзичливо. Але, власники господарств повинні були бути попереджені, що ті, хто не зверне уваги на ці рекомендації, в результаті втратять своє майно, яке буде передане іншим більш відповідальним молодим домовласникам. Товариство лісівництва мало за мету здійснити систематичну культивування дерев в басейні р. Молочної. Деревина для Російського уряду та всіх Європейських держав 19 ст. були важним елементом сільськогосподарської економіки. Вони давали паливо та їжу, будівельні матеріали для домів та будівель на подвір'ї, знаряддя праці, меблі, захист від вітру та ґрунтової ерозії, фрукти та основний продукт для шовківництва.

Завдяки Корнісу, діяльність цих організацій носила не тільки виконавчий, але й ініціативний характер. Результативність роботи Товариства Лісівництва була загальною сумою енергії Корніса та Попечительного Комітету. Але, на початку 1830-х років автор знаходить опозиційні настрої проти Корніса. Сам Корніс розумів, що даний конфлікт був результатом протистояння між світською та релігійною владою. Через це Корніс підтримав пропозицію Фадеева, голови Попечительного Комітету, поширити діяльність Товариства Лісівництва на всі сфери діяльності менонітів. Автор стверджує, що в процесі діяльності Сільськогосподарського товариства функції даної організації значно поширилися. Дане товариство стало механізмом втілення у життя виробленої Корнісом програми модернізації менонітського суспільства, у тому числі введення елементів ринкової економіки.

Як показує Д. Стейплз, деякі проекти Корніса мали випереджуючий характер. Йому вдалося не тільки протистояти тогочасній проблемі земельної кризи, але й

частково вирішити соціальну програму для тих категорій населення, які не мали доступу до земельних ресурсів. Йому першому належить ідея про можливість поділу наділів. Перші „половинні” господарства з’явилися вже в 1845 році. Д. Стейплз дає зрозуміти, що модель модернізованого менонітського суспільства, до втілення якої прямував Корніс, мала наукову основу. Корніс був ознайомлений із тогочасними економічними теоріями (можливо, теорією про класи в індустріальному суспільстві, теорією вартості). Намагаючись найповніше реалізувати програму нововведень, Корніс утримував владу, право якої він отримав в результаті довгої адміністративної діяльності. Відоме діло Варкентіна, як стверджує автор, мало політичний характер. Одним із наслідків цієї події було те, що Корніс свідомо зробив методи свого управління більш жорстокими.

Автор підкреслює, що як би не намагалася влада популяризувати елементи господарської діяльності менонітів, не всі елементи розвитку менонітського товариства могли бути перманентно внесені в побут та господарську культуру інших груп поселенців. Серед таких елементів слід назвати як реформаторську діяльність Корніса, так і самокерування, яке мало у Менонітів неформальний характер. Відносно незалежні від державної влади, меноніти зуміли забезпечити надійний контроль над ефективним використанням майна та ресурсів усередині общин, що поступово призвело до виникнення так званого „Менонітського Союзу” (Mennonite commonwealth).

Шоста глава (с. 114-165) книги „Шлях, обраний православними державними селянами: перерозподіл землі” показує альтернативний менонітському процес розвитку економіки, який продемонстрували російські державні селяни. Автор стверджує, що до 1830-х років розвиток окремих національних груп проходило за приблизно одним сценарієм. Політика стандартизації, котрої дотримувалося Міністерство Державного Майна, призвела до зменшення розмірів земельних наділів державних селян. У то й же самий час, зростання людського населення та поголів’я худоби напружувало пасовища.

Цей розділ детально розглядає переділ селища В. Токмак. За твердженням автору, цей переділ землі був виключно гарно задокументований та дає незвичайне бачення того, які були умови в цьому селищі православних державних селян в Молочній. Крім цього автор надає короткий огляд історії заснування та економічного розвитку цього населеного пункту. Сам процес переділу розпочався з того, що у 1836 році община В. Токмака звернулася до Міністерства Внутрішніх Справ з проханням про земельний переділ, пояснюючи це тим, що заможні господарі заволоділи найкращими та найбільшими земельними ділянками, а бідні від цього страждають. Міністерство державного майна більш швидше ніж у попередні рази (наприклад, коли переділу потребувало с. Берестове) провело зйомку регіону та сформулювало план переділу за 8 років з моменту першого запиту. В 1843 році Міністерство Державного Майна вирішило використати потребу переділу В. Токмака як можливість втілити у життя новий „Проект правильного економічного поділу землі в селищах державних селян південних губерній”. Після того як було надіслано першу команду для створення точної мапи регіону, в 1844 році керівництво надіслало Баумана для перевірки існуючих сільськогосподарських систем та рекомендацій. Бауман рекомендував серію фундаментальних змін у В. Токмаку. Найголовніше, те, що він розпочав із запропонування, щоб пасовища поділили на 3-4 дес. на кожну чоловічу душу. Орної землі повинно було залишатися по 6,5 дес. на чоловічу душу. Також він запропонував перемістити орну територію до річної заплави ближче до селищ. Деякі побажання стосувалися колодязів та лісних плантацій. Начальник волості в цілому підтримав рапорт Баумана, але рекомендував незначні зміни, пропонуючи поділити пасовище по 1,5 дес. на чоловічу душу. Також він рекомендував давати по додатковій десятині тим селянам, які б випасали худобу на каменистих схилах біля с. Каракулак. Повітовий начальник та старости 5 селянських общин волості також підтримали Баумана, але зустріли його пропозиції з меншим ентузіазмом. Міністерство Державного Майна зробило узагальнення, але не дало ніяких вказівок по реалізації проекту. Нема свідчень, що яка-небудь рекомендація Баумана, окремо від основного переділу, дала ефект.

За думкою Д. Стейплза, з 1830-х років, після того, як російські селяни визнали модель перерозподілу землі усередині общини, вони потрапили на шлях, який неминуче вів до бідності. Теоретично, перерозподіли ділили общинну землю порівну, але у дійсності, пасовище монополізувалося заможними селянами, а перерозподіл мав значення тільки для орної землі. Заможні селяни, які володіли великими отарами овець та великими ділянками орної землі, не мали необхідності використовувати цю землю більш інтенсивно. Поки залишалося вигідним розведення овець, заможні селяни мали змогу продовжувати концентруватися на них, та відносилися до землеробства саме так, як до цього відносилися їх пращури. У той же час, навіть якщо їх зловживання пасовищами обумовлювало їх швидке виснаження, до поки у них були хутора, їм ні про що було турбуватися. Випасаючи свою худобу на общинній землі, вони берегли свою приватну землю.

Багаті селяни також мали можливість купувати їжу для худоби на зимові місяці, коли випас був неможливий. В 1848 році краєзнавець А.А. Скальковський писав, що їжа для худоби завжди була в степу вільної, тому що поки великі території трав'яних угідь залишалися незаселеними, поселенці могли просто вийти на вулицю та зірвати, що їм потрібно. Однак, в 1840-х роках держава вперше почала вести записи стосовно цін на фураж. Хоча ці записи фрагментарні, але вони дають можливість побачити, що вільна їжа для худоби зникала. Для бідних селян, які не мали хуторів та можливості орендувати землю або купувати фураж, виснаження та монополізація общинних пасовищ заможними, означала, що можливі об'єми випасів знижувалися до рівня, коли виживання потребувало вирощування зерна. Переділи повернули землі, тим селянам, які вже знизили своє володіння землею до ширини руки, але не повернули їм контроль над общинними пасовищами, які залишалися відкриті для необмеженого використання. Тому вони почали вирощувати зерно, на той частині землі, яка була під їх контролем. Через те що, пропорції загальних землеволодінь, які були в руках незаможних державних селян, через переділи зростали, загальна площа землі під посівами зростала також. Автор відмічає, що так як общинні пасовища продовжували займати територію, яка була

ближче всього до селищ, перехід до орного землеробства не торкнувся кращих заплавлених земель.

В дійсності, селянські наділи знаходилися на високому степу, а тому дуже сильно залежали від непостійної погоди в Молочній. Це мало важливе значення, тому що інтенсивна культивування високого степу без сумніву призводила до виснаження ґрунтів. Бідні не мали вибору в цьому відношенні. Їх наділи, за виключенням общинних пасовищ, були тільки по 4-5 дес. на чол. душу, що було дуже мало для існування сім'ї за рахунок розведення худоби. Для того щоб вижити вони повинні були іти на ризик із погодою та вирощуванням зерна.

На відміну від менонітів, перехід російських селян до орного землеробства було обумовлено не переходом до ринкової економіки, а недостатністю земельних ресурсів, які не дозволяли господарювати по-старому. Для пояснення особливостей моделі, представленої російськими державними селянами, автор використовує теорію Д. Скотта про „моральну економіку”. Завдання попередження голоду та скромне, але стабільне існування виявилися пріоритетними для селян цілями, які легко досягалися в межах общини. Тому їх вибір, по суті, був вибором на користь збереження общин в старих межах.

Сьому главу (с. 165-179) книги „Консолідація та віддалення” автор починає розповіддю про значення епідемії худоби 1847 року та неврожаю 1848 року. Хоча вони були менш суворі, ніж лиха 1830-х років, але стали поворотним пунктом для консолідації тенденцій, які розвивались попередні 15 років. Після 1848 року православні державні селяни не збиралися повертатися до старого, скотарського способу засобу життя. Рівень переділів зростав, і все більше і більше селянської землі потрапляло під рало.

Автор описує процес закінчення скотарської економіки. У своїх висновках він спирається не на повітові, а на губернські дані, тому що дані по повіту за 1846-1854 рр. недоступні. Врожаї православних державних селян, включаючи ногайські, в 1848 році ледве досягли кількості посіяного зерна. Колоністські врожаї були краще, але теж низькі. Тваринництво в Бердянському та Мелітопольському повітах

знизилося до 0,82 одиниць худоби на чоловічу душу, а у державних селян було особливо тяжко пошкоджене. Із зниженням цін на вовну було мало сенсу знову інвестувати гроші в худобу, так що ногайці та державні селяни не відновлювали свої отари. Колоністи також збільшили темпи переходу до орного землеробства. До 1861 року вони вже перенесли свої орні поля за межі річної заплави у степ, використовуючи все більше і більше малоприбуткової землі під засіви. До 1889 року колоністи використовували 70% їх землі для орного землеробства. Автор стверджує, що процес переходу до землеробства не був однаковим для всіх селищ, тому що пізніші поселенці отримували гірші землі, ніж ті які прибули раніше. Вже в 1835 році земля доступна для нових селищ була в дуже і дуже посушливих місцях.

У державних селян розвиток після 1848 року йшов шляхом, який був закладений у попередні роки. До 1840 року в Таврійській губернії відбулося тільки 6 земельних поділів. В 1840-х роках їх було 19, в 1850-х – 44. Площа орної землі збільшувалася. До 1880-х років ~~грубша~~ селянської землі було під посівами. Общинні пасовища зникли, в деяких місцях зовсім, залишивши селян в залежності від оренди випасів та фуражних культур для годування тяглової худоби.

Що стосується розвитку менонітів та ногайців, то він був поєднаний. В 1850-х роках для них настали важні зміни. Епідемія худоби засвідчила кінець іспольної оренди овець. Зменшилася кількість контрактів. Напевне тому, що занепад ногайських отар був дуже дорогим для кожного, хто був до цього причетний. Ногайці не отримували прибутків від існуючих отар, та не мали початкового капіталу для нових контрактів. Менонітський капітал зникав разом із загибеллю овець, и навіть якщо вони намагалися їх замінити, що було сумнівною пропозицією, особливо для безземельних, то ризик, продемонстрований епідемією, повинен був їх зупинити.

Найбільш переконливим свідченням кризи ногайського суспільства після 1848 року є дві моделі селищ – Аккерман та Акнокас. В січні та лютому 1851 р. 33 ногайці з цих селищ здали у оренду менонітам в середньому по 3,6 дес. кожному по 3,5 – 4,5 паперових руб. за десятину. Орендна ціна була високою – пасовищну

землю в Молочній в 1851 році орендували менше ніж по 1.38 руб. за дес. – але тому що це була земля в заплаві, найбільш цінна земля в регіоні.

Рапорт 1850 року стосовно умов 2 селищ моделей виявив, що у той час, коли декотрі жителі залишалися заможними, багато хто біднішав. Диференціація в модельних селищах була крайньою версією, того ж самого, що відбувалося в ногайському селі Шуит Дзурет в 1836 році. Набагато більший відсоток господарів в Аккермені та Акнокасі володіли вівцями, та заможні в цих селях були заможніші ніж в Шуит Дзурет, у той час, як бідні були біднішими. Рапорт деталізує економічне становище деяких ногайців, які приймали участь у оренді. 8 із 10 були бідні, не мали овець, а тільки у середньому менше ніж по 3 голови худоби, у той час, як інші два ногайця мали 84 вівці. Як можна очікувати, ногайці, які віддавали землю в оренду щоб сплатити податок, були бідні. Втрата використання кращої землі могла тільки зробити їх біднішими, про що і свідчать дані по Аккерману за 1853 рік: кількість землі, яку орендували меноніти зросла в середньому на 12.75 дес. на господарство, яке приймало участь в оренді, у той час як в селищі кількість таких господарств зросла від 33 до 37.

У той час, коли ногайці Аккермана та Акнокаса втрачали контроль над своєю землею, проходив паралельний процес – в 38 контрактах ногайці брали у менонітів землю в іспольну оренду. Таким чином, іноді заможні ногайці ставали господарями для бідних менонітів, що свідчить про, те, що наслідки епідемії 1847 року були тяжкими також для безземельних менонітів.

Слід відмітити, що пояснюючи причини від'їзду ногайців із Молочної в Туреччину, автор коротко пояснює відносини між Російською Імперією та Кримськими татарами.

Таким чином, Дж. Стейплз викладає основні концепції причин земельної кризи 1860-х років в менонітських колоніях. Автор реконструює попередню історію цієї кризи. Її причини були викликані особливостями розвитку менонітської економіки в попередній період. Частково, з часів І. Корніса, економічні процеси на території менонітських та ногайських поселень були взаємопов'язані. Вирішуючи проблеми

нестачі землі шляхом оренди ресурсів, які знаходилися у власності ногайців, меноніти мимовільно стимулювали формування в ногайських поселеннях однобічної господарської моделі. Така особливість економіки ногайців зробила її беззахисною під час епідемії худоби 1847 р.

Автор наголошує, що скотарські звичаї ногайців вже призводили їх до катастрофи через вичерпання пасовищ до 1825 року. Щось повинно було змінитися. Програми Корніса були спрямовані на внесення змін через очевидно успішний шлях менонітів. Навіть після смерті Корніса, під час епідемії 1847 року, меноніти самі тяжко страждаючи від цього лиха, надавали безпроцентні кредити ногайцям. Але менонітське вирішення проблеми, під назвою, перехід до землеробства, не було панацеєю. Ногайська земля була найбільш бідною в регіоні і тільки порівняно мала її частина – на березі р. Молочної та р. Юшанли, дійсно підходила для землеробства. Болгари, які унаслідували ногайську землю у 1860-х роках, швидко оголосили більшість неї непридатною. Навіть та ногайська земля, яка була придатна для землеробства, здебільшого в 1850-х роках оброблялася безземельними менонітськими орендаторами.

Економічний дефолт виявився для ногайців фатальним. Не отримавши допомоги від влади та втративши всі привілеї, ногайці на межі 1850-1860-х рр. залишили територію Молочної. Таким чином, як стверджує Д. Стейплз, меноніти були частково причетні до виселення ногайських племен з території Російської Імперії. Виселення ногайців фактично було продуктом менонітського безземелля. Через те, що сама криза сталася в 1860-х роках, значення безземелля в попередні десятиліття отримало мало уваги. Історія ногайців доводить що така позиція має бути переоцінена.

Восьма глава книги – „Висновки” (с. 179 - 186) остання. Автор стверджує, що державні селяни, сектанти, ногайці, німецькомовні меноніти, католики та лютерани прибувши у Молочну зіткнулися з одними і тими самими викликами. Ізольовані від державної влади та ринків, вони боролися із грубими умовами навколишнього середовища. За виключенням ногайців ні в кого не було досвіду ведення

господарства в таких умовах. Усі групи поселенців довели свою адаптивність, схилившись до тваринництва, вирішуючи загальні проблем.

На протязі декілька десятиріч поселенці зустріли другий виклик: адаптацію до демографічного зростання та зменшення площ вільної землі. Першими найвищої крапки кризи досягли ногайці. Їх земельна ділянка була найбільшій в регіоні, і як традиційні скотарі, вони прибули до Молочної з великими отарами. Як слідство, к 1825 р. їх отари вичерпали біологічну ємність пасовищ, та ногайці зіткнулися із необхідністю змін.

До середини 1830-х років державні селяни зіткнулися з тією ж самою ділемою. В 1835 році середній наділ державних селян в Молочній був тільки 12,81 дес. на чол. душу, тобто менше ніж стандартний 15-дес. наділ, який робив регіон „багатоземельним” в очах уряду. В регіоні вже не було державної землі, щоб зменшити цю нестачу; хоча 97000 дес. в 1835 році залишалися в Мелітопольському повіті невиділеними, вони розташовувалися в віддалених та посушливих місцях та мали мало значення для місцевого населення.

Іноземні колоністи також зіткнулися із скороченням землі. До 1839 року 47% менонітів були безземельні, а інші іноземні колоністи уникали цієї проблеми тільки через повне використання додаткової землі.

Автор каже, що його дослідження він розпочав з питання чому різні етнокультурні групи, зіткнувшись з одними і тими ж умовами, розійшлися в засобах та слідували різко різним шляхам розвитку, реагуючи на демографічний тиск. Його відповідь спершу базувалася на порівнянні менонітів, православних державних селян та ногайці. Частково це було обумовлено тим, що для цих 3-х груп збереглося більше документальних свідчень ніж для інших молочних поселенців, а також значенням виселення на Кавказ духоборів, саме тоді коли нестача землі досягла найвищої точки.

Що стосується неменонітських німецькомовних колоністів, то про них збереглося порівняно мало прямих свідчень, але те що залишилося чітко

підтверджує, що їх розвиток був паралельним менонітському в 1840-х та 1850-х роках.

Велика Засуха 1832-34 рр. дала значний поштовх в розумінні необхідності змін сільськогосподарських звичаїв Молочної. І. Корніс бачив навіть позитивну сторону цієї засухи, та гадав що вона мала примусити менонітів переглянути деякі речі, з чимось покінчити, щось зробити краще, щоб запобігти такій катастрофі у майбутньому.

Автор відповідає на питання, які зміни відбулися в менонітських общинах в процесі адаптації та господарського розвитку першої половини 19 ст. Він стверджує, що на початковому етапі заселення за своїми світоглядними характеристиками меноніти, які жили в умовах сільської місцевості, були багато у чому схожі із селянством. Процес економічного розвитку менонітських поселень, який носив „ексклюзивний” для Росії характер, призвів до послідовного „розселення” менонітів. За достатньо короткий період замкнений менонітський світ значно просунувся на шляху прогресу. Колишні селяни ставали фермерами, найманими робітниками, підприємцями. Товариство, яке на початку заселення мало замкнений релігійний характер, в основі якої був принцип ідентичності, у тому числі економічної, виявилось готовим визнати та узаконити стратифікацію.

Окреслюючи основні фактори, які забезпечили альтернативність економічної моделі та успіху менонітів, автор згадує: 1) розуміння своєї релігійної ідентичності 2) реформаторську діяльність Корніса 3) умови землеволодіння, які дозволили менонітам контролювати суспільні ресурси. За твердженням автора, вирішальну роль в цьому вигравав останній фактор. Можливість керування „додатковими землями” сприяла розвитку в менонітських общинах системи цивільної адміністрації, яка була активним двигуном економічних процесів в поселеннях.

В кінці кінців, історія Молочної висвічує перешкоди, які заважали уряду ефективно керувати селянами. Оазис, яким уряд уявляв собі існування в Молочній, був грубим спрощенням природно-, економічно-, політично-, соціально- та етнічно-складного регіону. Неспроможність уряду зрозуміти таку складність залишало мало

шансів на ефективне керівництво Молочної. Замість того, щоб наглядати за розвитком регіону, воно тільки реагувало на неврожаї, або коли цілі общини поринали в бідність. Навіть коли уряд намагався стати ближче, він так сильно покладався на місцевих урядовців, що його влада сильно зменшувалася. Так, хоча духобори були серед найкращих державних колоній, їх без необхідності виселили.

Оазис був міражем, а уряд в далекому Санкт-Петербурзі, який прагнув контролю над периферією, дуже бажав бути ним обманутим. Реальна Молочна поєднувала в собі „суху землю із тріщинами” в Гнаденфельді та пишні сади Юшанли, складність Менонітських міжрелігійних диспутів та грубе використання „грабіжництв” православних державних селян. Ізольовані від уряду, обмежені навколишнім середовищем, під демографічним тиском та в умовах ринкових змін, у поселенців не було іншого вибору, окрім того щоб використовувати свої традиції, досвід та концепції правосуддя та рівності, а якщо вони зникали, формувати комуни, або будувати союзи в хвилястих степах басейну р. Молочної.

2. Термінологічний словник

2. Acknowledgement – визнання
3. Adaptation - адаптація
4. Afforestation - лісонасадження
5. Allotment – виділення
6. Agricultural practice
7. Apparently – явно, очевидно
8. Arrangement – устрій
9. Assembly - зібрання
10. At the expense of - за рахунок
11. Bountiful – щедрий, рясний
12. Bulk – більша частина
13. Carrying capacity of range land – потужність пасовища
14. Catholics - католики
15. Challenge - виклик
16. Colonists - колоністи
17. Common - общинна земля, вигін
18. Common of pasturage – право на общинний вигін
19. Community - община
20. Complaint - скарга
21. Credit - віра
22. Decline - зниження
23. Decimation - розорення
24. Doukhobors - духобори
25. Draft animals – тягловий скот
26. Effort - спроба
27. Eke out living – якось виживати
28. Encompass - охоплювати
29. Evidence – свідоцтво

- 30.Exodus – масовий від'їзд
- 31.Exile – виселення
- 32.Experience - досвід
- 33.First and foremost – перед усім
- 34.For a while – деякий час
- 35.German-speaking – німецькомовні
- 36.Gradually - поступово
- 37.Grain - зерно
- 38.Great Drought – Велика Засуха
- 39.Harvest - врожай
- 40.Herds - отари
- 41.Husbandry - господарство
- 42.Intolerable – нетерплячий
- 43.Landed – земельний
- 44.Land repartition – переділ землі
- 45.Landownership - землеволодіння
- 46.Landlessness - безземелля
- 47.Livestock - скот
- 48.Lot – ділянка
- 49.Lutherans - лютерани
- 50.Manifestation - проявлення
- 51.Manure - добриво
- 52.Ministry of State Domains – Міністерство Державного Майна
- 53.Mennonite - меноніти
- 54.Molokans - молокани
- 55.Molochna river – р. Молочна
- 56.Muslims - мусульмани
- 57.Nogai - Ногайці
- 58.Objective – мета

- 59.Orthodox - православні
- 60.Outward – зовнішній
- 61.Per capita - на душу
- 62.Profit - користь
- 63.Rangeland - пасовище
- 64.Records - записи
- 65.Remote place – віддалене місце
- 66.Rivulet – струмок
- 67.Rumors - чутки
- 68.Sinful - грішний
- 69.Sermon – проповідь
- 70.Settlers - поселенці
- 71.Zeal - старанність
- 72.Sharecropper – іспольщик
- 73.Sheep - вівця
- 74.State peasant – державний селянин
- 75.Society - суспільство
- 76.Sublet – субаренда
- 77.Subsequent - подальший
- 78.Substitution - заміна
- 79.Surplus land – надлишок землі
- 80.Village - селище
- 81.Ward – той, якого опікають
- 82.Whence - звідти
- 83.With the stroke of the pen – одним рухом пера
- 84.Ultimogeniture – перехід землі до молодшого сину
- 85.to access – оцінювати
- 86.to accuse – звинувачувати
- 87.to acquire - здобувати, отримувати

- 88.to convert – звертати (напр. у іншу віру)
- 89.to endow – наділяти
- 90.to engender - породжувати
- 91.to fall on deaf ears – залишитися без уваги
- 92.to denounce - засуджувати
- 93.to deprive - позбавляти
- 94.to divide - ділити
- 95.to impose – нав'язувати
- 96.to follow suit – слідувати прикладу
- 97.to hold in high esteem – високо оцінювати
- 98.to retain control over – зберегти контроль над
- 99.to seize – захвачувати
- 100. to suffer - терпіти
- 101. to support - підтримувати

3. Report on research work

I have been making research in historical geography for seven years. My engagement into this field of science became conscious in the 9 form of secondary school. This time I began to make the research works.

My first research work was about formation of Zaporizhia region`s population. Due to historical events there are more than 100 nations in this region. And during some centuries each nation left its own natural and cultural heritage there. This research work took the third place on the regional contest of Small Academy of Sciences.

Next scientific–research work was titled “Mennonites of Zaporizhia region: migration and particular features of economy”. It took second place on SAS. Besides I became the laureate of Regional Contest for gifted youth (in science).

In 1999 I visited the international conference in Zaporizhia. It is called “Khortitsa `99. Mennonites in Tsarist Russia and the Soviet Union”. I got acquainted with historians from other countries there. Later I wrote the article about this conference to the town newspaper “Melitopolskie Vedomosty”.

At the same year I visited The Russian State Historical Archives in St.-Petersburg, where I worked with different materials. This information became a base for the next research work. It`s named “Ethnopolity of tsarist government towards West-European settlers (Zaporizhia Region as an example)”. Later I wrote the article of the same name to the scientific anthology.

When I was in the 11 form I also wrote another scientific–research work, which was named “Mennonites building of Molochansk (Zaporizhia Region): history and contemporary conditions”. It was prizewinner on Republic SAS in Kiev and based of some articles for “Melitopolskie Vedomosty”.

Since I had entered the Melitopol Pedagogical University, I went on my researches in The laboratory of the complex study of particular region. In 2000 I took part in the archeology and some ethnographic expeditions. During last 5 years I conducted my researchers in Achives and libraries of Saint-Petersburg, Kiev, Dnepropetrovsk,

Simferopol, Odessa, Zaporogie. I took part in many Ukrainian and International Conferences in Ternopol, Sudak, Saporozhie, Kiev, Kherson, Donezk.

2005 I have written and passed a graduate work (diplom) “Landownership in the Melitopol Uyezd (1783-1861)”. Now I have 21 research publications. Some of these publications are published in the editions, which were approved with High Recommendation Committee in Kiev. Next point of my career is a dissertation of candidate of historical science. I continue to study facts and characteristics of landownership in Melitopol uyezd (in terms between 1873 and 1917) years. An object of this work is an area of Melitopol Uyezd of Tavricheskaya gubernia, as a very interesting territory in ethnical and agricultural concern. The object of the work is characteristics of landownership in this territory. The purpose is a complex analyses of formation and development process of landownership of Melitopol Uyezd`s population different social groups. The main tasks of my work are:

- to analyze an historiography of agrarian relationship in Melitopol Uyezd.
- to examine the archives and librarians documents and literature about the history of landownership in Militopol Uyezd
- to realize an informational opportunities of searches' base to study the landowners' dynamic.
- to realize the main directions of state policy in concern of allocation of uyezd land.
- to study the colonist, peasants, noble and private landownership
- to localize the main forms of landownership
- to analyze the dynamic of different forms of landownerships` ratio

As for the practical value of this research, its results can be very useful for study of Ukraine regional history and geography of the first half of 19-th century.

This work is the first independent, complex research of different forms of landownership in Melitopol Uyezd. It is deeply analyses and systematization of published and Achives materials in this question.